

stipendiumokkal kellene megnyerni, hogy, mint tanárjelöltek, a zenében is képesítést szerezzenek.

Íme m. t. társaság, ezekben volt szerencsém gondolataimat előterjeszteni. Nem új gondolatok ezek, hiszen a képezdei tanárképzés mindkét iránya már húsz éve ajánlva volt. De nem is volt czélom új gondolatokkal lepni meg a m. t. társaságot. Szavam egyszerű szavazat a közvélemény ama megalakulásában, melyre a Magyar Tanítóképzöben hivatik fel az érdeklődő közönség. Ha a kérdés végleges rendezése előtt eszmecserét keltenem s ez által a kérdésnek lehetőleg alapos megoldását előmozdítanom sikerülend, czéloatam elértem.

Sárospatak.

DEZSŐ LAJOS.

A TANÍTÓ-ÁRVÁK NEVELÉSE.

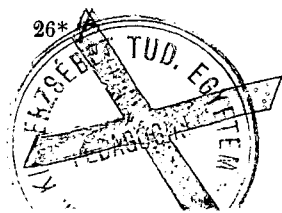
Fontos tanácskozmány felől adtak a napi és szaklapok rövid néhány sorban hírt. A közoktatási kormány hivott szakértekezletet össze a tanítói árvaházak szervezése tárgyában. Ha csupán társadalmi és jótékonyági jelentőségét tekintjük is e kérdésnek (amint a hirlapi közlemények tették), általános érdeklődésre számíthat a szakértői vélemények kicserélésének, itt-ott mérkőzésének tüzetesb ismertetése. Amaz élénk pædagogiai és didkatikai viták pedig, melyeknek termékenyítő hatása nemcsak a tanítói és egyéb árvaházak szervezésére, de általán a nevelés-oktatás irányzásában is elmaradhatatlan: feltétlenül megkövetelik a szélesb körökben visszhang-adást, megbeszélést. A milyen mértékben foglalkozni fog a közvélemény, a szaktudomány és a tanítóság a miniszteri értekezletben fölmerült elvekkel, oly mértékben remélhető jótékony átalakulás árva- és szeretetházaink, valamint összes népoktatási intézeteink nevelésében, tanításmódjában.

Az érdekes szaktanácskozmány hangulata egyszerűtettől hevitett, szinte szokatlanul ünnepélyes volt. Az elnöklő miniszter a napi sajtóban gyorsírói jegyzés nyomán szószerint közölt megnyitó beszédében méltán hivatkozott a törvényalkotásoknál szokatlan általános elismerésre, melylyel a tanítói nyugdíjtörvénynek a tanító-árvák nevelését szabályozó része minden érdekelt körben találkozott. És méltán elmondhatta a tanácskozmány bezártakör miniszterünknek köszönetet mondó szónok, hogy Magyarország 25,000 tanítójának szive dobbant meg az értekezlet tárgyalásainál. A megnyitó és bezáró beszéd ünnepies hangulata illő kerek volt a sok fontos kijelentéssel elvi magaslatú szaktanácskozmányhoz.

Mindjárt az első tétel éles körvonalakban mutatta föl a szakvélemények csoportosulását. A kérdés ez volt: képezdéssel kapcsolatosan-e össze a létesítendő árvaházak, avagy czélszerűbb-e azoknak a képezdéktől független, önálló szervezése? Gyertyánffy István «a hol csak a körülmények megengedik» mindenütt tanítóképezdéssel kapcsolatosan óhajtja felállíttatni a tanítói árvaházakat, és pedig nem külön igazgató vagy árvaatya, hanem a képezdei igazgató vagy még inkább a gyakorló tanító vezetése alatt. Mártonfy Márton tanfelügyelő, Dezső Lajos képezdei igazgató, Brocskó Lajos árvaházi igazgató és Somlyai József fővárosi tanító Gyertyánffy álláspontja mellett érveltek, kivétel nélkül mind a tanítóképzésnek előtérbe állított érdekében: «a képezdének határozottan előnye az árvák házi nevelésének is megfigyelése», «a képezdének alkalmat kell adni a nevelés gyakorlására, azért a képezdéssel kapcsolatba kell hozni a tanítói árvaházakat», ezeket az indító okokat hangsúlyozta mindegyik felszólaló. Brocskó mégis élt annyi fenntartással, hogy a képezdek mellett önálló szervezéssel, árvaatya (igazgató) és családnevelők vezetése alatt állítsa föl a kormány a tanító-árvaházakat.

Tóth József tanfelügyelő és Hagara Viktor megengedhetőnek vélik képzőintézetekkel kapcsolatba hozását a tanító-árvaházaknak, de rendszerint mégis óhajtják azokat mint öncélú és szakirányú nevelőintézeteket minden más intézettől függetleníteni. Kivételt csak a kisdéd tanító-árvákra nézve kívánnak, kik a kisdédóvó-képezdéssel kapcsolatos árvaházakba volnának rendelőndők. Ruzsicska Kálmán kir. tanfelügyelő a megyei árva- és szeretetházakkal kapcsolatot keres, ily módon az erők egyesítését, a tanító-árváknak a társadalom több rétegével érintkezését és a tanító-árvák iránt a közönség érdeklődésének fokozását czélólván.

Határozottan a tanító-képezdéssel kapcsolatba hozás ellen nyilatkozott a felszólalók közt először Eötvös Károly Lajos tanfelügyelő, elégnek vélvén a tanítóképzés érdekében a növendékeknek esetleges hospitálását tanítói vagy más árva- és szeretetházakban, és károsnak vitatván a tanítói árvaházaknak a tanítóképző intézetekkel szerves összekötését. Külön czél, irány és mód irányozza a nevelés által oktató árvaházat és az oktatással nevelő iskolát; a tanítói árvaház tehát mint öncélú és külön jellegű nevelőintézet okvetetlenül szenvedne a tanítóképző intézetek keretébe illesztéssel. A képzőintézeti igazgató vagy gyakorló tanító lehet szakjában a legkitünőbb ember a nélkül, hogy az árvaházi nevelés irányzására, vezetésére hivatott lenne. A tanítóképezdéssel kapcsolatba hozás feltétlenül megkövetelné a tanító-árváknak nem szerint elkülönítését, amit szülő a családi nevelés érdekébe ütközőnek lát. A gyakorló iskolák épen gyakorló jellegüknél fogva nem lehetnek a legjobbak; a tapasztalás e ténye sem ajánlja, hogy tanítóink árváinak fogyatékos alapoktatással későbbi tanulmányaikat tegyük kockárára. Végül utal azon első

rendű szükségre, hogy a tanítói árvaházak tösgyökeres magyar vidékek góczpontjain helyeztessenek el, már pedig állami tanítóképezdénk legnagyobb része épen ellenkező érdekekre tekintettel, különféle nemzeti-ségű határszéleken van felállítva.

György Aladár szintén a tanítóképezdéssel kapcsolatosság ellen van, hasonló megokolással, mint az előtte szóló; de még egy fölötte tetszetős és minden jelenvolt által méltatott okkal támogatja a tanító-árvaházaknak önálló intézetekül szervezését. Ugyanis hangsúlyozza annak feltétlen szükségét, hogy a társadalom megszeresse, felkarolja, magáévá tegye a tanító-árvák ügyét; ez pedig csak úgy remélhető, ha osztatlan érdeklődéssel és áldozatkészséggel fordulhat a helyi társadalom a tanítói árvaházhoz, melynek ez érdekből sem tanítóképezdével sem más jellegű árva- és szeretetházzal nem tanácsos egy városba helyzetetnie. A társadalmi támogatás megnyerése céljából is önálló szervezését ajánlja tehát a tanítói árvaházaknak; kivételt csak a kisdedárváknál engedne meg, kiknek a kisdedovónó-képezdekben nevelése a kisdedovódai nevelésmód s a helyes családi nevelés rokonirányánál fogva czélszerű. Hasonló értelemben nyilatkozott a tanítói árvaházaknak a képezdéken kívül, önállóan szervezése mellett Angyal Gyula min. titkár, a ki egyelőre csak egy árvaház felállítását óhajtana, melynek tapasztalataihoz, sikeréhez képest volnának később hasonló intézetek létesíthetők. Hogy a 3—6 éves tanító-árvák kisdedovónó-képezdéssel kapcsolatos intézetekben nyerjenek gondozást, azt ő is megengedhetőnek találja.

Az elnöklő miniszter összegezvén a képezdéssel kapcsolatosság mellett és ellen felsorolt érveket, a szakértők nyilatkozataiból nem véltel-döntöttek a fölvetett kérdést; tetszetős okokkal súlyos ellenokok állanak szemben, azért fentartotta a végleges elhatározást a tárgyalás további folyamán kifejtendőkhöz és az első szervezés igényeihez képest magának. Egyetlen tanítói árvaházunk a budai pädagogiummal kapcsolatban áll fenn. Annak szervezésekor még nem lehettek a felsorolt tekintetek mértékadó, mert a kezdeményezés a fővárosból és épen a pädagogiumból indulván ki, a nemzet érdeklődésének felköltésére a fővárosban, a pädagogium szárnyai alatt volt tanácsos az első árvaházat felállítani; annyival inkább, mert az épülőben volt pädagogium, Trefort miniszter mérész-nagyszabású alkotása teret és megfelelő segélyezéssel hajlékot biztosított a szegény tanító-árváknak. El is követtek mindent a pädagogium vezető férfiai a tanári karból került árvaatyákkal együtt a tanító-árvák leggondosabb nevelésére; nincs is semmi kifogás árvaínek fejlődése ellen. Csak rendszert ne építsünk erre az első és eddig egyetlen kísérletre; mert akkor előtérbe tolulnak mindazon aggodalmak is, melyek a min. szakértekezleten kifejezésre nem jutottak. Pl. a gyakorló iskolának már érintett fogyatékos oktatása mellett és a nem szerint elkülönítetten ne-

velés egyoldalúságán kívül minden tanítóképezde, elsősorban pedig épen a budai pädagogium hátránya az árvanövendékeknek az intézeten kívül élő társadalomtól elkülönítése az által, hogy az intézetbeli árvák nem járnak köziskolákba, nem érintkeznek családi körökkel, ezekben boldog gyermektársakkal, a kicsinyek és nagyok társadalmával . . . az élettel. A pädagogiumbeli árvaház drágasága is nagy kár: kétszerannyi tanító-árva neveltethetnék magyar vidékhelyen külön szervezett árvaházban. Az ország tanító-sága szívesen tenne alapítványokat, ha azok összege nem volna oly elérhetetlen magas; példa rá Háromszék vármegye szegény, de lelkes tanítótestülete, a mely hogy nem tudott 3—4000 frt alapítványtökét gyűjteni az orsz. tanítói árvaház számára, háromszéki tanító-árva nevelésének biztosítása végett 1000 frtos alapítványt tett a megyei fiárva- és szeretetházhoz, ez által biztosítván egy tanító-árvának a vármegye támogatásával évenként nevelését és pedig az árvaház szervezeténél fogva jó nevelését és képeztetését az árvaházi igazgató és a családnevelők, mint mindannyian tanítótestületi tagok atyai gondja alatt. Még csak egy hátrányára utalok itt a pädagogium tanító-árva nevelésének. Részint vér és hajlam átöröklése, részint annak folytán, hogy nem látnak a tanító-árvák más foglalkozást, csak a tanítóit, legnagyobb részük (külön hivatottság nélkül is, más életpályára természetű daczára is) tanító lesz. A pädagogiumban végezve elemi és polgári iskolát, meg a tanítóképző tanfolyamot, feltehetjük, hogy a pädagogiumban alkalmazhatás esetén jól fog tanítani; de ott csak egy vagy talán kettő nyerhet alkalmazást: mi lesz a többivel? A főváros tudomásom szerint egyáltalán nem választja elemi tanítóit a pädagogiumban végezettek közül: kimennek hát a tanítók árvái vidéki, falusi állomásokra «néptanítóknak», és lesznek az ismeretlen világ szokatlan nehéz viszonyai között s a tanítás félsikerével vagy sikertelenségével elégedetlen, elkeseredett, boldogtalan és boldogtalanító iskolanyűgök száz közül kilenczvenkilencz esetben.

Második kérdésül ezt tette föl a miniszter: hány árva részére rendeztessék be egy-egy árvaház? egy árvaházban legyenek-e együtt fiúk és leányok, avagy külön intézetekben? A családi nevelés természet-sugallta törvényei kedvezően érvényesültek e tétel megoldásánál. Fiú- és leányárváinknak mindennapi iskolakötelezettségük idején, tehát 12 éves korukig együtt nevelésük — kapcsolatosan az elemi iskolai vegyes osztályok előnye, fiúk és leányok együtt oktatása mellett nyilatkozott 10 felszólaló szakember közül 8. (A 11-ik felszólaló Lakics V. nem nyilatkozott az együtt vagy külön nevelés-oktatás kérdésében.) E népiskolai tanításunkra messze kiható tárgyalás lefolyása a következő volt. A két első felszólaló, Hagara Viktor és Lakics Vendel, nem foglalkozott a kérdés e pädagogiai és didaktikai részével; beszédök inkább az oeconomicus érdekeket állította előtérbe; czélszerűbbnek mutatták fel a tömeges

együttnevelést, pl. Hagara 120 árvának egy-egy intézetben csoportosítását ajánlja úgy, hogy egy árvaház legyen kisededővő képezde mellett; egy a 6—12 éves fiúk és leányok részére, egy a 12—16 éves fiúk- és végre a negyedik 12—16 éves leányok számára; Lakics V. pedig 100—100 tanító-árvának óvónő-, tanító- és tanítónőképezdek mellett elhelyezését javasolta. Hagara utóbb ismételten felszólalván, csatlakozott a vegeyes nevelés-oktatás előnyeit vitatókhoz.

A tanítói fiú- és leányárvák együtt nevelését Eötvös K. Lajos javasolta. A két első felszólaló tömeges elhelyezési tervével szemben 40, de legfeljebb 60 árvának egy-egy külön árvaházban, 12 éves korig vegyesen elhelyezését ajánlotta, vitatván, hogy 3 esetleg 4 családcsoportban nevelésük épen oly gazdaságos lehet, mint 100—120 árvának együtt tartása, mert mellőzhető, sőt mellőzendő az intézetben tanítás, mit a köziskolák nyújthatnak. A társadalom érdeklődését és szeretetét fokozni fogja a tanítói árvaház és növendékei iránt, ha ezek a köziskolákban az árvaházi szakszerű nevelés előnyeivel kitűnnek, a családi nevelésben részesülő iskolatársak bizalmas kedélyének és családias szeretetének pedig osztályosaivá lesznek. A fiúknak és leányoknak 12 éves korig együtt nevelése s oktatása semmi más módon nem pótolható előnyöket biztosít: mindkét nembeli gyermekeknek, erkölcsük, jellemük, viseletük, beszédük, kedélyük az együtt foglalkozás kölcsönhatásában legszerencsésében alakul, fejlődik. Hogy az elkülönített nevelés-oktatás nélkülözi a nevelő- és tanczél e sikerét, azt 6—7 évi tapasztalás és egy időből legalább 5 évi jegyzés alapján tanusítja szoló. Az árvaházon kívül oktatásnak azon előnyére is utal, hogy az étellel érintkezés, külvilágban mozgás fejt ki és árulja el a gyermekek hajlamát egyik vagy másik életpályához, így az egyéni rátermettség figyelembe vételével lehet az elemi képzésen túl a szakiskolázás irányát megállapítani. És épen mert egyéni hajlamhoz képest a legkülönfélébb gyakorlati továbbképzést óhajtja lehetővé tenni, ellene van a mindennapi tankötelezettségi koron túl levő tanítói árva fiúk és leányok külön-külön árvaházakban tartásának, mi a céltalanság mellett fölösleges nagy költséggel is terhelné a nyugdíjalapot; ez árvák tovább nevelésére és taníttatására vonatkozólag azt javasolja, hogy az egyéni rátermettség szerint választott közép- illetőleg szakiskolák internatusaiba helyeztessenek el az itt már elkülönítve nevelendő és tanítandó fiúk s leányok; felső nép-, polgári-, földmives-, ipar-, kereskedelmi szakiskolák, tanműhelyek, szaktanfolyamok, kisededővő- és tanító(nő) képezdek, gymnasiumok, reáliskolák, felsőbb leányiskolák internatusai egyaránt befogadják tanító-árvainkat, kik ily kihelyezés esetén is további árvaházi gondozás és felügyelet alatt maradhatnak. A mindennapi tankötelezettségi kor befejezéseig együttes nevelés-oktatást sürgetve, csupán ötletszerűnek állítja a népokt. törvény ellenkező intézkedését (lehetőleg

elkülönítetten tanítandók»), — s előadja, hogy a törvényjavaslat részletes tárgyalásánál fölvetett módosításnak esetleg alakult többséggel megállapítása révén jutott csak be a törvénybe e nem is kategorikusan rendelkező tétel, melyet a közel negyedszázados gyakorlat nem foganatosított, a szakbeli elmélet és tapasztalás pedig helytelenít.

A tanító-árva fiúk és leányoknak elkülönítetten és pedig tanító- és tanítónő-képezdek mellett fölállítandó árvaházakban nevelését s a gyakorló iskolákban tanítását kívánja Mártonffy Márton kir. tanfelügyelő, ki védelmére kél az elemi iskolákban nem szerint elkülönítésnek, mint elismert pædagogiai követelménynek; hivatkozik annak gyakorlati célszerűségére is főként az ország délvidékén, hol a gyermekek testi fejlődése sokkal korábbi, mint a más vidékeken. A nevelés-oktatás sikerét sőt teljességét sem látja kockáztatottnak az elkülönítés által, és nem helyez súlyt a fiúk és leányok családi körben vegyes nevelésének különben is esetleges előnyére, melytől számos esetben úgys meg van fosztva a család, ha csupán fiú vagy csupán leány gyermeke születik. Még Somlyay József fővárosi tanító szólalt fel az elkülönített fiú- és leányiskolák mellett és a tanító-árváknak a mindennapi tanköteles korban is nem szerint megosztása, s a tanító- és tanítónőképezdekkel kapcsolatos árvaházakban az ismétlő tanköteles korbellekkel együttes elhelyezése érdekében; de az utóbbiaknak közép- és szakiskolák internátusaiba kihelyezését sem ellenezte, sőt a kihelyezésnek azon módját is alkalmazandónak találta, hogy a szaktanulmányt végző árvákat magánházakhoz, pl. tanítócsaládokhoz adja ki szállásra és élelmezésre az illető árvaház.

Az utána felszólaló szakférfiak valamennyien, névszerint György Aladár, Tóth József tanfelügyelő, Brocskó Lajos árvaházi igazgató, Gyertyánffy István a pædagogium igazgatója, Dezső Lajos képezdei igazgató és dr. Ruzsicska Kálmán tanfelügyelő a tanító-árva fiúknak és leányoknak 6—12 éves korukban és együttesen nevelését és lehetőleg együtt oktatását jelezték kívánatosnak, és mindannyian a családcsoporthoz tartozó rendszernek, tehát egy-egy árvaházban minél kisebb árvalétszámmal, egy családnevelő mellé pedig legfeljebb 15—20 árva rendelkezésének előnyeit fejtegették. Tóth József tanfelügyelő 15 évi tapasztalataira és jegyzeteire hivatkozva megerősíti amaz említett tényt, hogy átlag jobb nevelési és tanítási eredménye van a vegyes népiskolai mint a külön fiú- és leányiskolai oktatásnak; utal arra, hogy a tanító-árva testvéreket milyen kár és «kegyetlenség» volna nemi különbözőségük miatt egymástól elválasztani, külön árvaházakban nevelni, a családi kötelék ez utolsó szálát is elszakítani. Brocskó Lajos a tömegnevelés és kaszányyszerű berendezés ellen szól, családcsoporthoz, pavillonszerű kisebb épületekben a fiúk és lányok együtt nevelését ajánlja; a gyermekek nemre tekintet nélkül együtt élésének s tanulásának pædagogiai fontosságát

fejtegeti, különösen kiemeli szükségét annak, hogy az együttnevelés családiassága által az árvák mélabús kedélyhangulata felvidíttassék. A létszámot egy-egy árvaházban minél kisebbre véli szorítandónak, legrosszabb esetben öt családcsoportot 100 árvával vél egy intézetben elhelyezhetőnek; de minél népesebb az árvaház, annál szükségesebb a pavilonokban családcsoport-rendszer. György Aladár feltétlen híve a fiúk és leányok együtt nevelésének, tanításának, mert hazai és főleg külföldi tapasztalatai ennek minden előnyét föltárták s az elkülönített iskolázást káros előítélet követelményének bizonyították. A társadalom érdeklődését, szeretetét s ebből folyó áldozatkészségét is éberebben fentartja az önálló és fiúkat, leányokat együtt nevelő tanító-árvaház; a Mártonffy M. által hangoztatott aggodalmak hazánkban alaptalanok. Gyertyánffy István elismeri a vegyes osztályokban az elemi tanítás előnyeit; az együttnevelés iránt sem táplál aggodalmat, sőt a tanítóképezdek mellett fölállítandó árvaházakban fiúk és leányok együtt tartásának és a gyakorló-iskolába együtt járásának sem látja akadályát; de nem zárkozhatik el azon nehézségek elől, melyek az árvaházi felügyeletet ily vegyes intézeteknél fenyegetik nem a növendékek, hanem a nevelők részéről: a családnévelők és nevelőnk együttes működésének sok kellemetlensége fejlődhetik ki. Egyébiránt úgy gondolja, hogy a képezdek mellett fölállítandó tanító-árvaházak családcsoportokban nevelését a képezdei igazgatónak kell nemcsak felügyelnie, de közvetlenül befolyásolnia és irányoznia is, hogy a nevelés-oktatás egyöntetű legyen. Dezső Lajos a képezdekkel kapcsolatlanság mellett nyilatkozott ugyan, de azt nem úgy érti, hogy a tanító-árvaház a képezdeben helyeztessék el és a képezdei igazgató közvetlen rendelkezése alatt álljon; utólag még az iránt is aggodalma támadt, czélszerű lenne-e tanítónő-képezdekkel hozni árvaházakat kapcsolatba? úgy véli, hogy fiúk és leányok 12 életévig együtt nevelhetők a tanítóképezdek mellett szervezendő árvaházakban; hogy pedig eloszlassa Gyertyánffynak a nevelőszemélyzet rendtartása iránt ébredt aggodalmát, utal annak czélszerűségére, hogy képezdei családos tanárok legyenek családnévelők és e minőségű működésükben nejük és családjuk legyen segítségükre. Végül Ruzsicska K. tanfelügyelő nyilatkozott a 12 életévig elkülönítetlen nevelés-oktatás mellett; és mert a szakértő családcsoport-nevelésnek kiváló előnyeit ismeri, javasolja, hogy a tanítói árvaházak legyenek nyitva más árvák előtt is, megfelelő díj fizetése mellett; minthogy ez idő szerint nincsenek árva- és szeretetházi nevelőket képző intézetek, javasolja, hogy gondoskodjék a kormány ily tanfolyamok létesítéséről és azokba e szaknevelői pályára hivatást érző ifjaknak ösztöndíjjal kirendeléséről.

Csáky Albin miniszter a tárgyalás eredményeül megállapítja, hogy az árvalétszám maximumát lehetőleg megszorítani kívánja az értekezlet, — úgy vette ki a nyilatkozatokból, — a képezdek mellett s a képezden kívül felál-

litáshoz képest két maximalis létszámot kell a tanító-árvaházakban meghatározni: 30, legfeljebb 50 árva helyezhető el képezdével kapcsolatos árvaházban, — az önálló tanítói árvaházak né pessége pedig 60 és 120 között jelez tetett a felszólalók által. A pavillon-rendszerben családcsop ortos nevelésnek hívéül bizonyult a tanácskozmány, egy-egy családnevelő gondja alá 15—20 növendéket ajánlván helyezendőnek. Egyhangú a vélemény, hogy a kisedárvák neveldei a nemre tekintet nélkül a kisedővő képezdek mellett létesíthetők; majdnem általános a nézet, hogy a mindennapi tanköteles korban is együtt nevelendők s tanítandók a tanító-árva fiúk és leányok; a további képez tetés már nem szerint elkülönítetten és pedig lehetőleg internatusokba kihelyezéssel eszköz lendő.

A harmadik tétel így hangzott: minő irányú legyen az árvák nevelése? Minő intézkedések teendők a gyakorlati kiképez tetés tekintetében? Ellentétes nézetek nem merültek föl, a felszólalások kiegészítették egymást. Tóth J. gyakorlati irányúnak s az egyes árvák egyéni hajlamához s képességéhez alkalmazkodónak kívánja az árvaházi nevelést és az intézeten kívül ny erendő oktatást. Ruzsicska K. szintén a köziskolákban tanítást fogadja el úgy az elemi fokon, mint a gyakorlati szakirányokban. Dezső Lajos a képezdek mellett levő elemi és polgári iskolákba, továbbképzés esetén pedig a tanító (tanítónő) képezdekbe járatást is helyesli, de főleg annak szükségét hangsúlyozza, hogy a képezdet végzett árva fiúk magasabb pedagógiai képzés végett egyetemekre juthassanak, — ez irányban kéri a kormány intézkedését. Eötvös K. Lajos a foglalkoztatató nevelés-oktatás gyakorlati irányában elemi fokon kiképzett árva növendékeknek hajlamuk és képességük szerint megválasztandó szakiskolákba kihelyezésével irányát is, módját is megjelöltnek hiszi a kérdésbe vett intézkedéseknek; a köziskolai tanuláson kívül szabadon maradó órákban kézügyességi és kerti foglalkoztatásokat ajánl. György A. feltétlenül megkívánja az árváknak köziskolákba járatását, viszont pedig árvaházi nevelésre nem tanítói árváknak is megfelelő fizetés mellett az intézetbe föl vételét; az intézeti foglalkoztatásokat a háziiparszerű munkákban jelöli meg. Brocskó L. szintén a kézügyesítő munkatanítást, ezek mellett a házi foglalkozásokat, női kézi munkákat és a svéd kézügyességi munkafokozatot ajánlja intézeti foglalkozásul; a vezetése alatt álló árvaház foglalkozási rendjét ismerteti. Lakics Vendel az elemi iskolán felüli szakoktatásnak az intézetből internatusokba kihelyezésével adásához járul hozzá, de ajánlja a jó családoknál elhelyezést is; az intézeti nevelést gyakorlati irányúnak és szeretetteljesnek kívánja; hivatkozik reá, mily szép és jó hatású, ha az árva a családnevelőt «édes apám»; a nevelőnőt «édes anyám» megszólítással illetheti. Somlyay J. az árvaházi nevelésnek irányát családiasnak, hazafiasnak és életrevalónak határozza meg; a háziiparszerű kézügyességi és kertész foglalkozások mellett ajánlja még a fiár-

váknak szünidei műhelygyakorlatokban részesítését egyes kiválóbb és jóindulatú iparosnál.

Ezen és a következő kérdések tárgyalását már a miniszter távollétében Gömör Oszkár min. tanácsos vezette. (Jelen voltak még a megnevezettekén kívül Szathmáry György min. tanácsos, Lévay Ferencz osztálytanácsos, Szuppán Vilmos képezdei igazgató, Gopcsa László min. fogalmazó.) Kijelentése következő volt: az árvák nevelése és tanítása gyakorlati irányú, és az egyéni hajlamot s képességet figyelembe vevő legyen; ez irányelvnek megfelelően a kisded árvák a kisdeddévó képezdéssel kapcsolatosan neveltessenek és a mintaovodába járjanak; a mindennapi tankötelességi korban levő fiúk és leányok együtt neveltessenek és az intézeten kívüli nyilvános elemi iskolákban tanuljanak; az intézeti munkáltatás nem mint ipari előképzés, hanem mint nevelő eszköz nyer alkalmazást; az ismétlő tanköteles korban és azon túl nem tanítói árvaházakban nyernek további nevelést és szakképzést a tanító-árva fiúk s leányok, hanem kihelyeztetnek oly internátusokba, melyek az egyéni hajlam és képesség szerint megválasztott gyakorlati szakiskola mellett felállítvák; a szakpályára továbbképzés végett így kihelyezett árva fiúk és leányok gondozása, felügyelete és tanulmányaik irányzása továbbra is a kihelyező árvaházat illeti meg.

Negyedik kérdés: mely városok alkalmasak ily árvaházak létesítésére? A kérdésnek ily alakban föltevése némi komikumot vegyített a tárgyalás komolyságába, mert majdnem minden felszólaló a «saját külön városát», szülőföldét stb. jelölte meg és dicsérte föl legalkalmasb elhelyezési pontul. De csakhamar belátta az értekezlet szükségét a kérdés oda irányzásának, hogy minő városok alkalmasak jelzett célra? Az irányt megszabó vezérelvek teljes egyértelműséggel állították fel; csupán Somlyay J. maradt magára javaslatával, hogy nem tősgyökeres magyar helyeken, vagy legalább nem csak azokon állítandók a tanítói árvaházak fel, sőt a nemzetiségeknél bizalmat ébreszteni s a magyar nyelvet terjeszteni volna alkalmas a tanítóárvaházaknak nemzetiségi vidékeken elhelyezése. Gyertyánffy I. és György A. csoportosították a pædagogiai és nemzeti szempontokul megvilágított irányelveket legtüzetesebben. Felszólalásaikhoz csatlakoztak Tóth J., Hagara V., Dezső L., Lakics V., Ruzsicska K., valamint a hallgatagul helyeslő többi jelen voltak. Gömör Oszkár min. tanácsos elnöki kijelentése így hangzott. Vezérelvek a tanító-árvaházak helyének megválasztásánál: legyen a város és vidéke tősgyökeres magyar; legyen egészséges, és olcsó; legyen tekintély intelligenciával és minél többféle tanintézetekkel bírjon; legyenek különféle felekezetű egyházai; lehetőleg ne legyen benne és vidékén másik árvaház, mely a helyi társadalom érdeklődését és áldozatkészségét megosztaná.

Hogy az egész tárgyalás folyamán nemes emberszeretet gyakorlati érzékkel, pædagogiai tapintat methodikai következetességgel párosult, és hogy a foglalkoztató nevelés-oktatás előtérbe jutásával a népiskola is ujjmutatást nyert a helyes induktív tanmódra, — végre hogy a fiúknak és leányoknak elemi fokon együtt nevelése s tanítása nemcsak kérdésül fölvetették, hanem szakfériak túlnyomó többsége által a szakminiszter előtt elvi diadalra is került: mindez a tanítói árvaházak szervezése tárgyában összehítt min. szaktanácskozmány lelkes munkájának maradandó érdemű vívmánya. De maradandó érdeme első sorban gr. Csáky Albin miniszternek, hogy bölcs kezdeményezéssel a tanítói nyugdíjtörvény megváltoztatását az árvanevelés szervezésére is felhasználta, s ez által míg a tanítótestületet a leghumánusabb jótétemény kedvezéséhez juttatta, egyszerűs mind a nevelés-oktatásnak állami rendelkezésekkel még eddig nem szabályozott egyik jelentékeny ágazatát is gondozásba vette s általa az egész népoktatásra megújító befolyást gyakorolt.

E. K. L.

A DEBRECZENI RÉZMETSZŐ TOGATUS DIÁKOK.

(Közoktatásunk történetéből.)

A szemléltető tanítás az oktatásügy legújabb vívmányai közé tartozik s mint módszertani elv, valódi didaktikai jelentőségre csak is századunk utóbbi felében jutott. A miről Lisznyai K. Pál debreczeni professzor a XVII-ik század utolsó tizedében panaszkodik, hogy t. i. a történelmet végig tanulta a nélkül, hogy a tanulmányaiban előfordult országok, városok, folyók és tengerek fekvéséről csak legkisebb képzelete lett volna: * megtörtént még a XIX-ik században is, hazánk nem egy tanintézetének növendékeivel. Hogy az oktatásügy körében a legkiválóbb eszmék is mily lassan hódítják meg az elmélet, hogy a nevelés történetében a legrationalisabb módszertani elvek is mily nehezen érvényesülnek: azt eléggé igazolja nemcsak az inductio példája, a melyet egy Sokrates már évezredek előtt alkalmazott a tanítás legbiztosabb eszközeül, a conservatív szokásoktól lenyügözött pædagogia pedig még ma sem képes általános érvényre emelni; de mutatja a szemléltető tanítás története is. Im a szemléltető tanítás nagy mesterének, az *orbis pictus* világhírű szerzőjének, Comeniusnak már háromezredes emlékünnepe is megültük, és iskolai kézikönyveink, a természetrajzi, földrajzi és történelmi tankönyvek voltaképen csak most kezdenek *orbis pictus*sá válni s a

* L. Molnár A. «A közoktatás története Magyarországon» 474. l.